

SUBSUBSUBSUB

բարեւու եղանակ բարեւու եղանակ

Տարեկան գին կանխիկ Ղուղղուշ 100 :

Այս Լրագիրը ամեն երկու շաբթի օրերը կը հրատարակուի :
Պօշիւն դուք քացած Լրագիրերուն Փոսթային ծախքը առնոցին չկաց է :

շահն համար չուր մը հիւտարակեց ու շոգը դիմայ վճարէ տօղին 40 փառա
լուսից գրոց ծանուցում մը ձրի է :
ու բան եկած նամակներուն Փօսթային ծախքը Խրկոցը դիմայ վճարէ :

ՔԵԴԵՔԵՐԸ

“ԵՐԵՎԱՆԻ ՀԱՅՈՒԹՅՈՒՆ”

ՊՈԼԻՍ 5 ՅՈՒՆԻ

Ա համար ինքակալը, որ անցեաւ շաբաթ
մայիս 20, մայրաքաղաքէս ճամբայ ելաւ, կիրակի
առաւտօտ ժամը մէկը քիչ մը անցնելով Չանտիս խա-
լէի նեղուցի ժէօնէ պրո-ռուն-ըսուած հրուանդանէն
անցած ատենը այն տեղի թնդանօդները այս բա-
րենշան անցքը բարեւեցին, այս թնդանօդին ձայնէն՝
այն կողմերու բնակիչները իմանալով ծովիզերը
կարգաւ շարուեցան Չանտիս խալէի հայ և յօն
և տաճիկ և հրեայ բնակիչները։ Երկուք և կէսը
քիչ մը տանցնելով, ժէօնէ պրո-ռուն-էն անցնելէն ձիչո-
ժամ մը եաքը նալոր պրո-ռունին հասաւ։ և Չանտիս
խալէին առաջը հասաւ։ Ամէն ազգի մեծ ու պլղ-
տիկ ինքնակալին երջանիկ բարօրութեանը համար
բարեմազթութիւն կ'ընէին։ Ինքնակալը այն տեղ-
ները չի կ'ցաւ, շիտակ անցաւ։ Աբբունի նաւա-
խումբին մէկ մասը, որ բարձրապատիւ ծովակա-
լին հետ էսէի ըսլամօվ ջուրերը կը կենար, ինք-
նակալին հետ ընկերացաւ։ Եղն օրը իրիկուան
դէմ իլլմիրա կղզին առաջը հաօան և հն երկաթ
նետեցին։ վեհափառ ինքնակալը այն գիշերը հոն
անցուց բայէֆ շոգենաւուն մէջ։ և յաջորդ երկու-
շաբթի օրը գէպ ՚ի կիրիտ ճամբայ ելան։

— Մայիս 27 ին կայութեալան հրամանաւ մեծապատիւ Խսմայիւ փաշայն Ֆրիդրիհո-Ենքան աստիճանաւ Աիւլյամանիէի քայմաքամ անուանեցաւ :

— Կատանգնուապօլսց հրդեհի գիտանցին (Եան զն քեօշկիին) թէպէտ պատերը վերէն վար հաստատ քարուկիր շնուռած են , և գագամին ալ կաշ պարով (խուռ շնով) ծած կած է , բայց պահապան ներուն բնակարանը փայտաշչեն էր . որկէց կրնար կրակ պատահելու վտանգ ծագիլ , և բոլոր շէնքին քարուկիր ըլլալը անօգուտ ընել : Ասոր համար որ ըոշուեցաւ որ այն բնակարանները ամբողջ քակուին , և անոնք ալ բոլոր գիտանցին ուրիշ մասունքներուն համեմատ քարուկիր շնուռին : Այս որոշումը արդէն ՚ի գործ գրուելու սկրսած է . յիշեալ բնակարանները պարունակող մասն ալ քառակուսի պիտի ըլլայ :

Մինչեւ որ այս շենքը լըմինայ նէ՝ որովհետեւ
պահպանները հոս չեն բնակիր . և Աստուած պա-
հէ , հրդեհ մը պատահելու ըլլայ նէ , նշանը տո-
վորական կերպով այս գիտանոցին վրայ չի կրնար
քաշուիլ . ուստի կարգադրուած է որ՝ նոյն գիտա-
նոցին մօտերը սիւլլանիէ մզկիթին երեք շէրֆել
մինարէներուն մէկուն վրայ քաշուի հրդեհի նշանը ,
որ սովորական կերպով ցերեկին մէկ կարմրագոյն
մեծ աբբէն մը , և գիշերը մեծ և առատ լուսով
կանթեղ մը կ'ըրալ :

— Վաճառականները կամ անոնց գործակալները
երբ կ'իմաննային, որ սեւ ծովիչն նաւ մը եկած է
Պի-յի-չ բերեի կամ Լէնի ԳԵՆ առաջները, առանց
սպասելու որ ասանկ նաւերը առաջ գան քառաս-
նօրեայ զգուշութեան դիւանը՝ իրենց ասարափոխիկ
հիւանդութենէ մը պլըշկած ըըլլալը ստուգեն, և
անկէց թոյլոտութիւն ըլլայ բերած ինչքերնին և
մարգերնին ցամաքը հաննելու . կամ մայրաքաղաքիս
բնակչաց հետ հաղորդակցութիւն ընելու : Յայտ-
նի է որ՝ այս բանիս մէկ կանոն մը չի գրուեր նէ

մեծ վիճաս կրնար ծագիլ ասկէց . և կամաց կամաց
տարափոխիկ հիւանդութենէ զգուշանալը կը վեր-
նար . որ այս պատմածնին՝ ասիկայ վերնալուն ըս-
կրզբնաւորութիւն մը կրնայ ըլլալ . և ամէն մարդ-
կը վկայէ որ այս զգուշութեամբս որքան օգուտ
տեսաւ մայրաքաղաքս : Ուստի կառավարութիւնը
ասոր վրայ խորհելով՝ մեծաղօր տէրութեան ար-
տաքին գործոց տեսուչքարձրապատիւ նախարարք
եւրոպական տէրութեանց մայրաքաղաքս նստալ
դեսսպաններուն ծանուցական գիր գրեց . որպէս զի
ամէն մէկը իրեն տէրութեան հպատակ եղաղ վա-
ճառականներուն ծանուցանէ որ իրենց գործակալ-
ներուն զրուցեն , և ասկէց ետքը այդպէս բան ը-
նելէն զգուշացընեն : Դեսպանները ամէն մէկը
նայնհետայն մեծաղօր տէրութեան ազդարարու-
թեանը համեմատ ամէն պէտք եղած մարդոցը այս
հրամանը ծանուցանելով իրենք ալ պատուիրեցին
որ այս հրամանին գէմբքան ըլլայ :

— Առւսամու նախկին կուստոկալ մեծարք Աղեք
ֆանաքի Վ օկորիտուէս իշխանը Առւսամու կուսակա-
լութէնէ ելլէլէն ետքը բարձրագոյն գուռը կան-
չուեցաւ . և հն իրեն առաջիկայութեանը՝ կա-
սերական հրամանագիր մը կարդացուեցաւ . որով
վեհափառ կայսրը այս երեւելի անձը Աւլահու պատ-
ուանուն իշխան կ'անուանէր : Հրավարտակին կար-
դացուիլը լըմըննալէն ետքը մեծարք Աղեք Փանաքի
իշխանը բարձրապատիւ փոխարքային յայտնեց թէ
որքան մեծ և խորին չնորհակալութիւն և երախ-
տագիտութիւն ունի վեհափառ ինքնակալէն , որ
բարեհաճեր է այս նոր պատիւը իրեն չնորհելու :

Ենիկէց ետքը արտաքին գործոց տեսողէ բարձրապատճեւ Ալի փաշային, և մեծազօր տէրութեան ուրիշ գործակալներուն գնաց իր շնորհակալութը և յարդութիւնը մասուցանելու :

— Մելքանիկէն տեղը ցու գաղղթերէն ժողովական լորսգրայն կը գրէն : ՈՒիւթբան մեծապատճեւ Շատու Փփաշայն, որ ուժը տարիէ ՚իմէր քաղաքին մաքապետութեան պաշտօնը կը վարէր, այն պաշտօննեն այս տարի հրաժարեցաւ : Բայց իրեն պաշտօնը վարած ժամանակը անանկ աղէկ վարուեցաւ հոն գլունող թէ մեծազօր տէրութեան հպատակ և թէ

Հւրոպայի վաճառականներուն, որ յիշեալ վաճառականները իրենց պարտականութիւն սեպեցին հրապարակաւ շնորհակալ ըլլալ յիշեալ մաքսագետէն : Ընորհակալուն գիր մը գրեցին, ամէնը միաբան ստորագրեցին, և իրենց կողմէն քանի մի պատուաւոր մարդոց ձեռօք մեծապատիւ Եուսու ֆփաշային ներկայացընելեն զատ ժողովական լրագրուն ալ իրկեցին օրինակը որ տպագրութեամբ հրատարակէ : Ասով այս վաճառականներն ալ իրենց ինկամք երախտագիտութիւնը կատարած եղան :

— Ունասագրէն եկած թուղթերը կը ծանուցանեն որ, մինչև մայիս 18 սառտիկ անձրես եկած լրւալով. Ճամբաները անանկ առլրուած են որ երժեւեկ ընելլ գրեթե բարձրութիւն անհնար է : Ուումը լիի սպարապետ բարձրապատիւ Խօմէր փաշայն՝ որուն քանի մի օրէ ՚ի վեր կը սպասուէր Անասգը մայիս 15 ին մոռա քաղաքը : Եերս մոռած ատենը մեծ հանդէս եղաւ. հօն գտնուող զինուորական ժաշաները, պէտքը, և ուրիշ երեւելի անձնագր մէկ օրուան, երկու օրուան, և մինչեւ երեք օրուան Ճամբայ բարձրապատիւ սպարապետը դիմաւորելու գացին : Օ խնուորական խորհրդապանին նաև խափահ մեծապատիւ Խամայիլ փաշայն, որ Խօմէր փաշային տեղապահութիւն կ'ընէր, մայիս 12 օրէն Ճամբայ ելեր էր դիմաւորելու : Թէպէս

բարձրապատիւ սպարապետը պատուէր խրկած էր
իր գտալուն համար հանդէս մը ըլլայ, ոչքաղաքա-
կան և ոչ վիճուրական, սակայն քաղաքացւոց սէ-
րը որ ունին փաշային վրայ, այս հրամանս անդոր-
ծադրելի ըրաւ :

Պօսնայէն նոր եկած թուղթերէն տեղեկութի
առնելով՝ նոյն հետայն իրեն կապարձակիրներուն
(եամբը) մէկը ճամբար հանեց գէպ ՚ի Պօսնա . նոյն
գիշերը մեծապատիւ Վարդի փաշչն ալ բօնայի ճամէ
բով Պօսնա խրկեց : Ինքը սպարտակեալը քանի մի օր
մանասդրը կենալու միուր ունէր : Օ ինու որներուն
կրթութեան քննութիւն մը ընելէն ետքը ձմերա-
նոցնին և հիւանդանոցնին ալ գնաց պրատուցաւ , և
այս երկու տեղերուն կարգագութեանցը և հիւ-
անդներուն աղջկ նայութելուն համար բոլը վերա-
կացուներէն մեծ շնորհակալութիւն ըրաւ :

— Քայսէրիէն կը գրեն : Կէրմիր գիւղին բնակիչներուն մէծ մասը՝ որ յունաց ազգէն են, վաճառականնութեան պատճառաւ կոսաանդնուազօլիս և Խզմիր երթալովք քաղաքական ծախքէրէն իրենց բաժնին ինկած ապրեկան տուբբը (Ասպիանէն) ժողվամշելու ժամանակ հոն չեն գտնուիր, և անձամք չեն կրնար վճարել : Դիւղը գտնուող երեւելիները որ հօճապաշ անունով կը ճանցուին, փոխանորդաբար ասոնց տալիքը իրենք կը վճարեն, բայց չափազանց վերադիր ալ կը դնեն վրան իբրև ստակի շահ, և անանկ կ'ուղեն բուն պարտքի տերերէն, որով ասոնք իրենց պանդխուութեան մէջ պարտելով վաստըկածնին ալ կը հարկադրին ասոնց տամրու :

Ըստանկ մէկ անիբաւութիւն մը երկար ատեն
չէր կրնար աեւել։ Ենիւրիւ կուսակալ բարձրա-
պատիւ Վէճիհի փաշային բողոք ըստին։ որ աղէկ
քննութեամբ հասկցաւ որ այս կերպով Քօճապաշէ-
նէրուն վրայ գեղացւոցմէն 40,000 դրւութէն աւե-
լի ստակ անցեր է։ Կառավարութեան գաւառա-
կան ժողովքին քննութեանը յանձնուեցաւ, և այս
ժողովը վճռեց թէ՝ պետք է որ յիշեալ Քօճապաշէն-
նէրը եվել առած ստակնին գեղացիներուն վեճա-
րեն։ որովհետեւ անիբաւութեամբ առած են։ և
գեղացիներուն ալ տարեկան տուբերուլ, որքան է նէ-
այնքան միայն վճարեն։ աւելի ստակ մը չի տան։
Այս երկու վճիրը՝ երկու յայտաբար գրով (մազ-
պաթայով) յիշեալ ժողովը մեծազօր տերութեան
բարձրագայն գրանը իմացուց։

— Արդուինեն ապրիլ 25ին կը գրեմ . թէ « Այս
օրէս հինգ օր առաջ (ապրիլ 20ին) մեկ սաստիկ
շարժ մը եղաւ . գիշերուան ժամ հինգին ջուրերը ,
և քանի գնաց սաստիկացաւ . օր գիմացի մեծ լեռը
երկուք զատուեցաւ մեջ տեղվէն . ու ահագին գե-
աի մը պէս ջուր սկրսաւ մեջ տեղվէն ելլել . եկաւ
ձորախոր քսուած գելիք մեջ և ուրանուլէն
անցնելով մինչեւ Շորիսը ինչու . այս մէկ ժամ
ուան ճանապարհին միջոցը աւերակ դարձուց , տա-
սըն հատ ջաղացք . բայտիստիներ , այդիներ , տու-
ներ ու կամուրջներ կործաննեց . մինչեւ քաղաքին
սէաք եղած ջուրին ճամբաները տակն ու վայ լ-
րաւ . որ խեղճ ժողովուրդին վիճակին նսյելով այս
քան վիսասին տակէն ելլելու քանի մը տարի յայս շ-
կոյ : Վնաց որ , մինչ գրիս թաւականն երկու օրը
անգամ մը նորէն կը բացուի , ու նոր նոր վիսանե-
րով կը լցունէ քաղաքը . մինչեւ այս դիս այն դիմ
քաղքէն գուրս գիշերը երթալու ճամբաները
փլած աւրբաղբած են այսափին կերպով մը որ՝ շե-
նելլ իրենց կարսութենէն վեր՝ ու տէրուե ար-
ժանի շինուածքի դաներ բացուեցան : Վինչեւ հի-

մա ըստածներս խիստ քիչ են, որն որ աչքերնիս կը
տեսնէ՝ դրովս չեմ կրնար պատմել. տեսնելու ու
ցաւելու արժանի բաներ կ'ըլլան կոր ո :

— Տեղը ոս գաղղիերէն քուրիկ լրագրոյն մէջ
այս յօդուածս կը կարդամք : “ Արսիլիայի օրագիր
մը , որ չտաղանց պահանջողական է , ” Պ. Լ ամարդինին
վերջապէս արեւելք գալու համար ֆունայիշն
դուրս ելլելքը անանկ մը կը պատմէ , որպէս թէ
իրեն սրտին մէկ ուրախութիւն մըն է : Ասոր մար-
դը կը և ինչքը որ պիտի տանի , արդէն ձամբայ ե-
լած են իզմիր և կոստանդնուպօլիս երթարու : Այս
օրագիրը ժամանակ մը շատ կը գովէր Պ. Լ ամար-
դինը , և հիմա կ'ըսէ . թող յօւնսա այս մար-
դուն ձեռքէն աղաստուի : մենք ալ Վատուծոյ դո-
հութիւն ընենք : Զարմանալի է կենցաղակըր-
թութեան կիբըր ո : Այսքանս քուրիկ լրագրին
է , որ Արսիլիայի օրագիրը կը պախարակիէ : Բայց
շիտակը նայինք նէ՝ Արսիլիայի օրագրին պախա-
րականաց արժանի խօսքը այն է որ Պ. Լ ամարդի-
նին համար գէշ խօսելուն ժամանակը անցած է .
որովհետեւ հիմա քաղաքական բաներու մէջ ու-
րիշ պատգամաւորներէն աւելի ազգեցութիւն մը
չի կրնար բանեցընել . երբ որ ֆունսլզի կաւալս-
րութեան արտաքին գործոց տեսութիւն եղաւ և մեծ
հեղինակութիւն ունեցաւ նէ՝ այն ատենը պախա-
րակելու եր ասիկայ Արսիլիայի օրագիրը : Պ. Լ ա-
մարդին իբրեւ կենցաղագէտ ամէն ըրածները գո-
վելի չեն . բայց հիմա Պ. Լ ամարդինը յարգութի-
ունի նէ , իբրեւ կենցաղագէտ չէ , իբրեւ մատե-
նագիր , կամ մանաւանդ իբրեւ բանաստեղծ է . և
վերջին գարուս մէջ ֆունսլզի լեզուն իր պատ-
ուական բանաստեղծութիւններուլը ճսխացընելուն

Համար յիբաւել մեծ յարդութեան արժանիք է :
— Երշալյա արարակեան պատուական լսագրյան կը
պոեն Ուժանանեն մասուն 21 ին :

“ Եղեք օր յառաջքանի մը տուրհանդակ իրարուեաւ հասնելով՝ Խորասանի լրայ եղած յաղթութեան լուրերը աւետեցին մէզ. Պարսից զօրքը կատարելապէս ափերը են Ո՛չչէտ քաղաքին. ուստի ՚ի նշան ուրախութեան թենդանօդներ արձակուեցան և մայրաքաղաք լուսաւորեցին. և այս տօնախմբութիւնը եօթը օր պիտի տեէ : Խորասանի ապստամբաց գլխաւոր Սալարն քանի մը հոգիով ՚ի Ո՛չչէտ Դմամ Ծիզայի մզկիթը ապաստանուեր է, որ Պէտ Կ'ըսուի . այսինքն ըստ կրօնի Պարսից այնպէս արտօնութիւն մը տղուած է նյյն մզկիթին. ուր տեղ ապաստանուողները բլու-նութեամբ չառնուիր: Շայց յայտնի է որ յիշեալ գլխաւոր ապստամբը երկար ժամանակ առանց կերակուրի չի կընար կենալ նյյն մզկիթին մէջ, և հետեւապէս կառավիսրութեան ձեռքը պիտի անցնի շուտով :

ո Այրաբազարիս վաճառականները մեծ ու քախութեան մէջ են այս պատերազմին մերջանալ Համար, քանզի երեք տարիէ հետէ Պոլսարայի. Նէրաբի և ուրիշնոյն կողմանց առևտուրը բոլորովին գաղրած էր Պարսկաստանի հետ, և երթեւ կութիւն չէր ըլլար: Եյս պատճառաւ Անծին Ծրբուանիոյ բամպակեղէն և ուրիշ ձեւակործները մեծ հանդարտութեան մէջ էին և ծախուառնուղ չկար. բայց սյուռհետեւ տարակից չկայ թէ Պարսկաստանի առևտուրը շատ պիտի՝ ծաղկի՝ և օրբատորէ ևս առաւելյաջողութիւն պիտի ստանայ յօդուա բոլոր հասարակութեան:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ : Ապահանի կողմերը արտաքոյ կարստի ըստելու արժանի գիտուած մը պատահեցաւ . որ է այս : Լոռի ըստած ցեղին մարդկիլ , որ գողութեան շատ միտում ունին , գողութիւնը բաւական չի սեպելով մարտ ամսոյ մէջ ապստամ բութիւն մըն ալ հանեցին : Ասոնց գլխաւազրներն են լոռի ցեղին ցեղասկետը Վայու իւլ Հասան , և Հայտար Միրզա , և աղա Ուշիս Խոէտուլլոս : որ Ապահանու Թ-շշէկիֆն է . և կրօնական բաներու վրայօք բոլոր Պարսկաստանի մէջ ասոր յարգը շատ մեծ է : Ասոնց երեքին ալ քովը բազմաթիւ սպասաւորներ կան լոռի ցեղէն : որ ամէնքն ալ իրենց աէքրերուն հրամանը անսպակաս կատարելու պատրաստ են . յիշէալ երեք մարդկին ալ միամիշո՞ւ հասարակութեան ոտք ելլելը և խոռվածթիւն ծագիլը շատ կը սիրեն : Ամէնքն ալ իրենց ըսելիքը խորհելու համար Թ-շշէկիֆն պալատու ժողովական . որ Ապահանու պատաստ բառած թաղն է :

Ապահանու կառավարիչ Ախւբեհանար իշխանը
խորհրդակիցները ով ըլքանին և ուր ժողվամեջնին
իմացաւ . և շուտ մը գէշութեան առաջ առնել
խորհելով իր հրամանին, առակը եղած զուրբ ժող-

վեց, և ադրբայջանի վրայ քալեց - Արթալն իբէն ձամշ
բուն վրայ գտնուած խորհրդակից լորիներուն շա-
տին տուները զարկաւ և մէջը գտածները թալեց .
այս տուներուն մէկն ալ՝ Վատիւլ Հասանին տունն
էր : Կարկայ իմանալով՝ բանը իր ընկերներուն ալ
իմացուց : Մէնը մէկէն վրէժ առնելու երդում ը-
նելով գեներներնին առնին : Ուրբէհտարիշանիոր կող
մէն կուգարնէ՝ դէպ՚ի այն կողմը սկսան երթալ, որ
հետը կուռին : Ուրբէհտար ասոնց իրեն դէմ ել-
էլլ իմացաւ նէ ամենեւին չի վհասեցաւ . իրեն
նարդոցմասիլ մէկ տեղ ասոնց գալուն սպասեց . բայց
կորիւներնուն չի կցաւ երկար ատեն դիմանալ :
Փաղոցները նեղ և գիրը անհանգիստ ըլլալուն հա-
մար երկ թագավերու սովորուեցաւ : Ոչ թէրը ա-
սոնց ետեւէն ինկան և խիստ շատ մարդ զարդե-
ցին . 80 հոգի մըն ալ ողջ բռնեցին : Ողջ մնացող
և ձեւը չանցնողները Ուրբէհտարին հետ մէկ տեղ
ողջ ժամը՝ պալամը բացին պատապարեցին, որ կու-
ռակալին քնակարանն է, և ամուր տեղ մըն է :

Սիւթէ համար համ մանելուն պէս շուտ մը պար-
սից թագաւորին նամակ գրել լով բանը մի ըստ միո-
ջէ կ'իմացընէ : Ասորէ տասին շահը ասիկայ լուրուն
պէս սաստիկ կը բարկանայ . և հրաման կ'ընէ որ եր-
թան Ազահան քողաքը այրեն . փլցընեն . անտապատ
դարձնեն : Ըստ մը տասն և երեք հաղար դուք
պատրաստեցան . Զինք օրուան մէջ ճամբուն կէսը
գացին . և քաղաքածքնին աւելի շուտցընելով գրե-
թէ քաղաքին դռւար հանան , երբ որ ազա Աչյիս
կաէ առւլցահը քրինէն զատուեցաւ . միքսաւ ա-
նանկ ցըսունել , որպէս մէ ինքը անոնց հետ ամե-
նեւին բան չունի . և որպէս զի ամէն մարդ գիւ-
րաւ հաւացընէ ; հետո իրեն հաւատարիմ պա-
ստորներէն քանի մը հագի առաւ ձիերը հեծան
դէպ ի՞քէլպէլա . որ Պալտասու փաշայութեան
կցորդ պարսից ու խոտանելի մին է : Զօրս օրուան
ճամբայ ալ ըրած էր , որ քրինէլ ետեւէն հասան .
Վատիւլ Հասանէն և Հայուար Աիրզայէն գիր բե-
րին . որով սախորուեցաւ նորէն Ազահան դառնա-
լու :

Հասէտուլլարը Սպահան գալէս և եռքը երկար ա-
տեն՝ իր լընկելներէն զատ չի մնաց. այլ քիչ մը ե տքը
սկըսաւ իր խարդախ ճամբանները բանեցընել. Ոիւ-
թէ համար վախցածի պէս իր պալատը քաշուած և
ամրացած ամենեւին ձայն չեր հաներ. Բայց գի-
րը խրկած էր շահին. և այն կողմէն գալու օգնու-
թեանը կը սպասէր. Ո երջապէս 13.000 հոգին ե-
կան. Ոիւթէ համար ասոնց առաջն ինկաւ, և պա-
տերազմական արուեստի կանոնով ալ ժամու-
տէն դուրս ելաւ, այդպատճ. թաղը ամէն կողմէն
սպաշարեց: Ազա Աէիստ Եսէտուլլահը նեղն լինա-
րդ հնարք մը մոմբաց. իր մարդոցը ամէնուն ալ
ապասպրեց որ Քէլլակէլլաէն եկած սպատաներուն
մէջ պղըստին, որուն պարտիկները ոչ ֆնէն. կ'ըսեն, և
Քէլլակէլլայէն եկածը շատ յարդի կը սեպուի: Ոօշ-
ըները և մէյթնէր ամէնն ալ ասանկ պատանքներու
մէջ առնելէն ետքը համաստօտ առենափառութէ մը
յորդորեց որ Աիւթէ համարին հետ պատերազմին,
կոմյազլթելլ կոմմ մեռնելլ աշույնին առնեն. յաղ-
թուիլ ու փախչել ըննեն: Մասնի ամէնն ալ յոր
դորելէն ետքը սմանց ձեռքը զէնք և ոմանց ալ եր-
կար ձոլ (սորբի) տուաւ. ապասպրելով որ գլուխ-
ներնուն փատասցը այն ձուլերուն ծայրը կապէն վեր
մերցընեն. որով գրօշակի պէս կ'ըստ. Վմէնը մէկ
բերան եւ՝ Ալ, Է՛ Հիւթ-մէյթին պօտալով սկան Աիւ-

Եւհատարին զօրայը վեսպ քալել։ Վոսկ առջի բե-
ռանը գերեզմանէ փախչողի պէս ուստանելինին կրու-
սակը մարդիկ տեսնելով սոլշեցան։ բայց այս ասկ-
չութիւննին քիչքեց։ Միւրէ հատր այս անդամնին
ալ նեղ փողոցներու մէջ բնկած էր։ ուստի կամաց
կամաց ետքաշուեցաւ մինչեւ բնդարձակ տեղմը
ելան։ հոն հրաման ըրաւ թնդահողները ասպա-
ռամբներունիքոց գարձնելու կրակ ընել։ Վպրա-
տամբներուն մէջ սոսկալի ջարդ ինկաւ։ 1900 հո-
դի մեռան։ Ըստիրու մեծերէն երկու հոգի ողջ
ձեռք անցան։ որ են Պուհամել և Խմայէլ, և Քա-
պահանելու երբեմն հարիսհան (մուհասուր) Պու-
համելը Ալի խան։ Ալիկայ իր առքուն Արքէ հատ-

ՀԵՐԻՆԵՐՈՒՆ գլխաւորները ամէնն ալ չեն բռնուած .
Հայտար Աիրզակ և Ապտիւլ Հասան՝ փախած են .
և տակաւին ձեռք անցած չեն : Առ այժմ թէպէտ
Ապահան հանդարտութեան մէջ է , բայց քանի որ
միշեալ երկու գլխաւորները բռնուած չեն նէ՝ չկ
կարծուիր որ այդ հանդարտութիւնը երկար քշէ :

ЕСТЕРІВ ІАНІСІВ

ԳԱՅԱՀԱՅ : Ի՞նտրութեան կանոններուն պրայօք
նոր օրէնքին առաջարկութիւնը զօրանալով՝ ուամէ
կապետականներուն և առաջալսուներուն կողման սիր-
ար կոտրած է և վախճախու պէտ են : Նոր օրէնքին
յօդուածին մէկը այս է որ՝ մէկ մարդ մը մէկ տեղ
մը շարունակ երեք տարի բնակած ըլլարու է որ
այն տեղին ընտրողներուն հետ ընտրութեան քուէ
տայ : Առաջ այս ժամանակը մեց ամիսի կորուած
էր : Կոտրակայ ու առմբրագիւտասկանները մէկ ազգերսա-
գիր մը գրեցին ազգային օրէնսդիր ժողովին : Ար
ընտրութեան նոր օրինաց առաջարկութիւնը բա-
լորովին խափանուի : Տրամիչետեւ ընտրողներուն
թիւը խիստ քիչուոր կը մնայ : Հայունի է որ՝ մնա-
ցածներուն մէջ ալիրենք քիչ կուսակից պիտի ու-
նենան : Կառավարութիւնը այս ազերսագիրը ըն-
դունելէն զատ՝ հասարակապետութեան նախագահա-
հը մայիսի 14ին յասուեկ գնաով երկու հոգի քա-
ղաքական պաշտօններէն զրկեց այս ազերսագիրը
ստորագրելուն համար : Կոնց մէկը Փարիզու եր-
րորդ և միւսոր իններորդ թագերուն կողմանակետ-
ներուն գործակից (միակար) էին : Քռանքֆօւդի
օրագիրը Փարիզէն առած լուրերուն կարդը կը դր-
բէ : « Փարիզ տակաւին հանդարս է . բայց ութ
օրէն եաբը ինչպէս ըլլալիքը մարդ չի գիտեր ո :
Եթէ օրագիրը կ'ըսէ : « Վըսեն որ քաղաքին պարա-
տին (հօգէլ առ վլյու) առաջը թիւքանօդներ դրը-
ուած են հրապարակը, և Վէսդ Վնդօան արուար-
ձանի բազմութիւնը կը ժողվարի սպառնալից կեր-
պալ : Խրածեմք թէ կրնամիք հասաւատել կ'ըսէ քո-
ւութիւնատեսաւ գէնէաւ օրագիրը, թէ մայրագալաքին
ամէն կողմը կառապերեալ հանդարսութիւն է : Քա-
ղաքին պալատին առ ջեւի հրապարակը թնդանօդ
չի կայ . սակայն նոյն պալատին ներոը թնդանօդ-
ներ գրուած են ո :

Օրագիրներուն գէմ խստութիւն կայ : Առաջա-
լը բարերած օրագիրները փողցներուն մէջ ծախելը
արդելուած է . Կառավարութեան կողմէ խօսազ օ-
բագիրները կը ծախուին : Այս արգելքին առակն ին-
կած երեւելի օրագիրերն են աստիճանը, եւրաֆեր,
բրեն, սէնչը, և այլն : Այսնց կարգն է եվլումն օրա-
գիրն աւ, որուն համար սխալմամբ ըստիք թէ՞լ .
Տըլամարդնին պաշտպանութեան առակն է . ասոր
պաշտպանն է Ա իբրոք Հիւկօ Երեւելի բանառ-
տեղծը : Ա . Պուլէ տպագրիչը ասանկ օրագիրնե-
րուն մէկ քանին կը ասպէք . թէպէտ ասոր համար
գտառապատութեան արժանի չը կը նար ըլլաւ,
բայց ասիէց առաջ մէկ առանձին թուղթ մը արագ-
ուած և Փարիզու պատերուն վրայ փակած գտնը-
մեցաւ, որ ժաղվաւրդը կաւալարութեան գէմ
ասոր ելքելու կը յորդորէր, և տպագրիչի անուն չի
կար մըսն . քննութեամբ իմացուեցաւ որ ապողը
պատկայ է Եղեր . ուստի 1814 թուին հաստատ-
ուած օրէնքին համեմատ՝ Ա . Պուլէն ապարանել
գոյուեցաւ, և իրեն ունեցած հրամանադիրը (էս-

Նաֆ թէլքէրէ սին) ձեռքէն առնուեցաւ :
Ուշիւ Փարիզու մէջ Հանդարտութիւն է ,
բայց դուրսերը անանկ չէ ամեն աեղ : Այսօն է լ ու
առ բաժնին , Քու է օգո լատած պալատիկ քաղաքը բա-
նով ականահանները (լազմանի) ամենը մէկէն սոր-
ելան , բաներնին ձգեցին , ապստամբութեան ըս-
կրպեաւորութիւն մը ըրին . մայիսի 10 ին շ կամ
8 հարիւր հոդի մը քաղաքին պալատին առաջի հր-
տապարտիկը լեցուեցան : Դատատանական գործոց
հոդաբարձուն քանի մը մարդով եկաւ , ցրուելու
վեց ; մասի չըրին նէ՝ մէջերնուն մէկը որ մէկալնե-
րէն աւելի խումբար երեւցաւ , բռնել տուաւ .
բայց միւսները վրայ թափեցան , մարդը ձեռքէ ու-
սին : Եյս բանս իմացուելուն աէս Այսօն գետին
քամի Կալօն քաղաքը կեցող Մօնուէալ Ճէնէռալին
հրաման գնաց . այն ալ բաւական նիզակնոր և
թեթեւաղբն զօրքավ Քու է օգո եկաւ : Բազմաւոր
գունդ մին ալ (ալայ) մօտերէն կանցնէին . անոնց
ալ հրաման գնաց որ քիչ մը ատեն կենան . գուցե-
պէտք կ'ըլլան : Ի իօնի կողման սպարապէտ Բատ-
էլլան Ճէնէռալի ալ իմացուց Քու է օգո , որ ինչ
առուն պէտք ըլլայ նէ պատրաստ է շատուոր մար-
դով վրայ հասնելու :

թեանը մէկ պատճառ մը չէին կրնար ցուցունել .
ուստի հաւանական կ'երեւի ժօնդիւնին օրադ-
րին ըստածը՝ մէկ ուրիշ օրագրէ մը առնելով , թէ
կառավարութիւնը աղէկ հասկցած է որ Քուէօ-
զցի խլուսմունքը աւելի մեծ ապատամբութեան մը
կցուած է . և Փարփչէն ասոնց թելադրող կայ . մի
այն Փարփչէն գացած գիրը ծուռ հասկցուեր է .
և ասոնք յարնար ժամանակը չեկած ոտք ելեր են .

Աստանկ պարագայներու նայելով՝ շատ տեղերէն
կառավարութեան և օրէնսդիր ժողովցն աղեքսա-
գիրեր կուգան, որպէս զի կառավարութեան կեդ-
րոնը ժամանակ մըն ալ Փարիզէն վերնաց, ուրիշ
քաղաք մը ըլլաց. Մարսիլիացիք աստանկ աղեքսա-
գիր մը սուեր էին օրէնսդրոց ժողովցն որպէս ո
զի Ֆուանտայի կեդրոնական կառավարութիւն Փա-
րիզէն Մարսիլիա փոխութ ։ Հայոց Եպիսկոպո-
— Հարուսափ օրագիրներէն կ'իմանամք որ Փա-

— Եւրոպայի օրակրթութեա զ բանագլաք որ վեց
ու անսըզի և ինկիվրդի կառավարութեանց մէջ Յու-
նատանին գործոյն պատճառով մտած պազուիթ այս
երկու տէրութեանց պատիւն ալ միապէս պահե-
լու կերպով վերնարու վրաց է . որովհետեւ ասոնց
երկուքին իրարու հետ մտերիմ բարեկամութիւնը
բոլոր աշխարհի խաղաղութեան համար շատ օգ-
տակար է : Աւ այնքան տղեկ կարգին մտած է այս
հաշտութիւնը որ՝ գաղղիական ուղղութիրը եր-
կու տէրութեանց իրարու հետ տէրուած ըլլազ-
անկամ հաւաքաղ չողեր , և կըսէ . ֆռանսորդի
հաւաքակապէտութեան Խօնաւա նասաց գետպա-
նին ետ իրանչուիլը լոկ կերպի պակասութիւն միներ
և ասոն ֆռանսըզը միայն մէ կ պանցւթիւն մը իմա-
ցընել ուղեց ինկիվրդին . և ասկէց երկու տէրուեց
իրարու հետ ունեցած հաղորդակցութիւնը կըտ-
րել չէ հետուիր

— 91 — | ի օօմէն սիւ ինը ընտրութեանը վիաց սօվ-
ալսութերուն աւ մը կապէլու համար ընտրութեան
օրէնքնէրուն քանի մի յօդաւածնէրը փոխելու ա-
ռաջարկութիւնը անցածները պատմեցինք : Վեան-
որդի հասարակագետութեանը նախագահ ահ । աւ ի
Նաբուշնին հօրեւորը վէրծում Պօնաբարդէին ար-
զան Նաբօլէնի Պօնաբարդէ սովորութրուն կավճի-
րը ըլլալով իր կուսակիցներուն նամակ մը իւր գրէ
ընօպերականի ձևով և կը տպէ եվլունդն օրագրին
մէջ , (որուն պաշտպանն է Պ . Տըլամարդին)
Ալիզըները կ'ըսէ . իմ անունն և գեկումբեր 10 ին-
եղած ընտրութեանը մէջ մասնակից գրանուիլը
(երբ որ լուի Նաբօլէնը նախագահ ընտրուե-
ցաւ) զիս գործադիր իշխանութեանը կամակից
կարծել կը ընան տալ , թէ որ յայտնապէս անոր չէ
հակառակիմ նէ : Նաբը ժողովրդէան գէրադոյն իրա-
ւունքի աէր ըլլալը մէջ բէրելում սահմանագրական
կանոններուն վիաց հիմնած օրէնքներուն առենափո-
քը փոխանութիւնը անգամ անվառէր կը մէպէ
և վրձը կ'ըսէ . պատմէան համարհական քո-

էն հասարակապետական ֆրամային կարգագիր
զօրութիւնն է, նոր փոփոխութեան հակառակե
լուն ուժը՝ տուքը տալէն հրաժարուելուն վրա
կայանալու է : Առաջ նցն իսկ հասարակապետական
նախագահին հօրեղբօր որդին՝ կառավարուել գեմ
դրօշակ կը բանայ . առիտէստերուն ուժովագաւն
կօդնէ : Եւ թէ որ խորհուրդը բանի նէ Ֆրամն
սրցի կառավարութիւնը բարութիւնն կարծանելու
ձամբայ մըն է յուցուցածը, որովհետեւ կառավա
րութեան ալ հոգին ինչպէս որ բոլոր աշխարհա-
կան բաներունը՝ ստակն է . տուքը կարելը կա-
ռավարութիւնը մեռցնելը լսել է : Ասնկեներուն
թելադրութեամբը Փարիզու մէջ չփոթ մը ելի՛-
լուն առաջը առնելու համար է որ Փարիզ զօրբը
ետևէ ետև կը չառցընէ կառավարուիլ, և Փարիզ
քաղաքի ալ նորէն պաշարման մէջակի մէջ գնելու
խօսք կայ :

ԱՅԺԼԱՅ. Ո՞ծեին ո՞ծեկը ինկիլիզի օրագիրը
կը պատմէ թէ, ինկիլիզէուա քունուայլ գաւառը
արևելիան մասին ։ Այլքիրու քաղաքին քով Տիւլա
տեղը վառօդի գործարան մը նետուերէ է. և երես
կտոր շէնք ալ բոլորունին կործաներ են. Վ առօդա
րանի գործավարին (տիրէքդէու) բնակած տանը
ծածքը (չաթըն) և պատուհանները կոտրտեր են
կտօրին մէկն ալ գործավարին վրան լինալով վիրա
ւորեր է. Երիու հոփի մեռեր են. և մարմիննի
անանկայթեր կոտրտեր աւրըշտկեր է որ՝ ով ըլլալ
նին գժուար ձանցուեր է. Ասնց մեռնելովը եր
կու այրի և տաճն ալ որբ տղայը մնացին. Վ առօ
դին համբարանոցը այս նետուած տեղէն հազիս
20 մէդրօյի չափ հեռու էր. մէջը երեսուն և հինգ
տակառ աղէկ վառօդ կար. Հրաշքի պէս բան մը
եղաւ որ ասոնց կրակի մը դպաւ.

— Ֆռանսըզի քանի մը օրագիրներ ֆռանսըզի
դեսպանին | սնտուայէն կանչուելը պատմած ատեն-
նին , պատմութեան մէջ ալ չափակցութիւն (սի-
մէդրիս) ցուցընելու համար ըսին որ ինկիլիզի կա-
ռավարութիւնն ալ իր դեսպանը Փարիզէն ետ կան-
չեց : Այս լուրս՝ | ու ու Նումէնապիին այն օրերը
Ու էրսայլ երթալը քիչ մը հաւատալի ըրաւ . ուստի
ինկիլիզի աղ օրագիրն ալ ֆռանսըզներու օրագիր-

ներուն սխալ պատմութեանը բանութլով նցին սու-
ալ կրկնեց : Ինկիվղի դեսպանին | օնտուա կանչը-
վելը` | օնտուայի երեւելի կազէթամերուն մէկը
պատմէ նէ՝ ուրիշ կերպ ազգեցութիւն կուտայ ին-
կիվղներուն, որոց շատը ֆաանսըցի հետ աւրուի-
լը չեն ուզեր . « օրագրին խօսքը իբրեւ ստոյդ
բռնուելով այս դիմ այն դին եվել պահաս խօսքեր
ըլլալ աւ ակրսան : Հարկ եղաւ որ | օստ Ճօհն
Ուստաէլ աէքրութեան խորհրդականաց ժողովքին

մէջ բերնով խօսի , և օրագրաց մէջ ալ հրատարակ կել տայ , որ կ ուտ Նում մէնպին Փարփղէն կանչը ված չէ . և կը պատահի որ՝ կանչը ելլը ովտք ըլլաւ լու ջութերն ալ չնիսար բանը : Կ ուտ Իշալմէրսգլոն ալ յատուկ երկար գիր մը խրկած է Կ ուտ Նում մէնպին . որով կը պատուիրէ որ բանը անուշ տեղ կապէ . և այս պալութիւնը երկնցընկելչի տայ . Քանի մը ինկիլիզի օրագիրներ բանը մէծ ցուցնելու համար հրատարակեցին . որպէս թէ ֆը ռանորդը նոր նաւական զարք գրելու ելեր է . զին ուորները և պատերազմի պատրաստութիւնները արտաքս կարգի շատցուցիր է , և այն : Եւ թէ Պէտքացի թագաւորը ինկիլիզն ու ֆւնհորդը հաշտեցընելու մէջ մտեր է , ինչպէս որ ինկիլիզն ու սպանիան հաշտեցուց : Տէղու օրագիրը այս լուրերուս ամենն ալ անհիմն են կ'ըսէ : Բայց ասանկ անհետին առ ակա ծառ առեւ : Կոսմակին եկառած մ

անհրաժեշտ լուրեր ծառալեցաւ՝ կողմանի կերպով պի-
նայն իսկ Փաանարզի օրագիրները օգնութիւն ընթիւ-
նացն թերթերուն մէջ՝ որ Փաանարզի գեազանին
Փարիզէն ետ կանչուիլը կը պատմէին, աղիւտակի
պէս ցուցակ մըն ալ գրին, օրակ կը ցուցընէին թէ-
Կաթոլիք ջուրերը որ ինկիլոզի և Փաանարզի նա-
ւասիստմբները հոն կը գանուին, Փաանարզը քանի
նու ունի. ինկիլոզը քանի ունի. ամէն մէկը քա-
նիսկան թնդանոգ կը քաշն. քանի հատու շագենաւ-
է. որբանը պիտի երթայ և որբանը պիտի մնայ. և
այլն։ Այսնկ պարագայներու մէջ երկու իրարու-
հետ աւրուածի պէս կեցած տէրութեանց ծովա-
յին ուժին վրայ տասանկ բազդատութիւններ և հա-
շիւններ ընելէն ծագած առաջին կործէթը այն շը-
լար մի որ՝ երկու տէրութիւն իրարու հետ պիտի
զարնուին. և առաջին կործիւնին՝ Կաթոլիք ջուրերը
կեցող նաւախումբերու մէջ պիտի ըլլայ. Այս
սուտ կործէթը ցըռուելը Փաանարզ օրագիրերուն
կիցնար, որովհետեւ կործիքին ուժ տուողը ասոնք-
էին.

ԱԽՍԴՐԻԱ : ՔԵօլի քաղաքի օրագիրը կը ծանուցանեմ որ Տահէմիայի Ծրակ կամ Ծրահաջողակաց զաքը տօվասահեանդութիւնը նորէն զբացած կը լսուի . և մէկ շաբթուան մէջ տասն և երկու հոգի մեռեր են այս հիւանդութենէն : Վելի սասակութիւնը գեղադիմներաւն վրայ կ'երեւի :

— Վաճառիստանի կոտավալարութեան հին կերպին ջառագութեարքը օրէ օր ուժ կը գանեն . և կացութական դիւանի բարձրաւասիձան նախարարներէն մէկ քանին ալ անոնց կողմը կ'երեւին . միայն Եւլուգբայի ներքին գործոց տեսուչը Պ. Պախ՝ կ'ուզէ որ մաճառիստան ինչ օրէ կը ներութեալ կայսերածեռ ուրիշ գաւառներէն կը լատաւի նէ՝ այն օրէ նըները իսպահանութիւն , և գերմանացի փախստականները հնի տարսամ գաղթականութիւն բազկայցընելու առենքն ուղակատ աէն և աստիճանու ոոց միան ա

այսինքն՝ որոշեալ տեղ չի յատկացուցած միայն ուր
կ'ու զեն նէ բնակին բաելու թագրաւութիւն չըլլայ
Այս գաղթականութեան խնդիրը՝ Վաճառիստանի
բնակիներուն կերպոնական կառավարութե գէմ
ունեցած հակառակութեանը պատճառներուն մէ-
կըն էր : Վաճառիստանի լեռները շատ գեղեր կան
որ՝ բնակիները տարին ասոն և երկու ամիս հոն
կենարալ ապրուսոի շատ նեղութիւն կը քաշեն թէ,
որ ամառը լեռնեն վար չի շնան, և երկրագործու-
թիւն ընելու քիչ մը բան չի վաստըկին նէ : Ըստկ
տմէնն ալ զջակ ըսուած ցեղէն են . և թէ որ կա-
ռավարութիւնը Դունա և Ծայս գետերուն մէջ
տեղի ընդարձակ երկիրը՝ որ բնիկ ասանցն է, նո-
րէն ասոնց գարձունէ նէ, ասոնք ալ իրենց լեռ-
ներէն կիջնան, այն տեղը կը չէնցընեն, որ հիմն
գրեթէ բօսրովին անապատ է, և ասոր աղէկու-
թիւնը այն կըլլայ որ ասոնք համիդիստ կ'ապրին
և այն երկիրները օտար տեղերէն մշակութիւն ը-

նելու համար գաղթական բերուելու կարօսութիւն չի մնար : Երկրին հին բնակիչները միշտ այս գաղթականներուն ծուռ աչքով կը նային . որովհետեւ գիտեն որ ասոնց կերած հացը իրենց կ'ընա :

ԲՐԱՄԱԿՈՒՅՑ : Ո այսօր 22 ին թագավառը թագուհէ ւ այն հետ մէկ տեղ հացախմի երկաթուղին կացարանը գացեր էր : Երբ որ անկէց ալ նորէն կառը պիտի մանէր : մէկ մարդ մը որ թնդանուզաձիւ զինուորութե արուեստաոր զօրականի հագուստ հագեր էր, թագավառին մօտեցու . գրպանէն առըքանակ մը հանեց և թագավառին շիսկէց ու կրակէց : Թագաւորը դդուշալու համար քիչ մը ետ քաշուեցաւ . ուստի կաղաքեայ գնուակը ձեռքին դամակալը (սկիլէկը) վերաւորեց, և կուրծքըն վրայէն սրիւրդուելով անցաւ : Եցնհետայն բաղմութեան մէկ մասը թագավառին բոլորը շարուեցան . մէկ մասը առքանատկ նետողին վրան թափեցան . և թէ որ թագաւորական զօրքը մէջ չի մըտնէր նէ՝ հասարակութիւնը այն մարդը կառը կառը կ'ընէին : Եցն միջացին Պ. Պօհմ՝ բժշկութե գասատուն դիսուածով անկէց կ'անցնէր . բերին, և թագավառին վէրքին պէտք եղած առաջին դարմանները ըրաւ . վէրքը թէպէտ մեծկանկ էր . բայց սկզր կարած չէր . և ճանայց որ վատնդ մը չունի : Շատ չանցաւ, Պ. Կոհմ և Պ. Շնչլայն հասան, որ թագավառին իրեն յատուկ բժիշկներն են . և Պ. Պօհմին սկըսած դարմանը շարունակեցին :

լյոթագաւորին վկաց առողջական հետազ մաքր
դը Բրուսիայի Ուայշլանտ (Հռուսուեան) գառա-
ռին Վէցլար քաղաքէն եղեր է . տռաջ թնդանո-
գաձիւ զօրաց կարգը երկրորդ տկան աստիճանի հը-
րամանաստար , և 1849 հոկտեմբերի մէկէն ՚ի վեր
զինուարական կարգէն հանուած : անունն է Աւ-
ֆէլիէ : Զի գիտցուիր թէ մէկ քաղաքական պատ-
ճառ մը ունի մի այս դործը : Մարդը և հեար ու-
րիշ երկու հոգի ալ բռնեցին բանուը դրին . բոց
այս երկուքը նոյն օրը տռանց բան մը հարցընելու
և առանց քննութեան թող տուին : Աէ ֆէլօկէն
շղթայով կապեցին . և քովն ալ յատուկ պահապան-
ներ դրին . ըստայ որ ինքը զի՞նք մեռցնէն : Բանախին
բժիշկը վկայեր է որ Աէ ֆէլօկէն խենթ է : յիմա-
րութեան հիւանդաւթիւն ունի . և բանձը չի դի-
տեր կոր : Կարելի է որ բժիշկին այս վկայութեանը
համար հեար բռնուալ երկու հոգին թող տուին :
Տայց կարծեմք որ՝ աղէկ մը քննուելու ըլլաց նէ-
այս չարութեանս տակլը Շինէ վւայի սօփակներուն
ժողովքին թելադրութիւնը ըլլաց : Դրուն համար
ժամանակին պասմեցինք որ իրենց գործայն սկիզբը
Աւտրիայի կայսրը սպաննելէն պիտի սկըսէին : Գէ-
շութիւն ընելու մարդիկ իրենց ընելլքը շնորհէ շե-
տակ չեն յայսներ : Արսվէնտեւ Աւտրիան ու Շր-
րուսիան Երթուրդի ժողովքին համար այն ատենը
աւրուած էին : կարելի է որ Շրուսիայի թագա-
ւորը ապահովցընելու մոօք Աւտրիայի կայսեր ա-
նունը հրատարակուեցաւ այն ատենը :

թագաւորը մնցիսի 23 և 24 օրերը աղէկ անցուց բայց 25 ին վէլքէն պատճառած տեսնդ ը (հեմման) սասակառած ուսանմ անհանուխտ էր :

ԶՈՒՏՑՑԵՐԻ : Հաստրակապետութե՛ն դաշնակցաց ժողովքը որ Պէտանակը կը նոտէր , և բոլոր Օսւիցցէրին քաղաքական և զինուորական կառավարութիւն անկեց կը կարգադրուէր , քանի մի տարի է որ արմատական (ռատիքալ) ըստուած կողման ձեռքը անցեր էր . և ասոնք Օսւիցցէրին հին օրէնքները որ 1815 ին հաւատաւուած էին , նորէն քննուել առնելու պատճառով խախոտէր էին , և Եւրոպայի ամեներկերներու խառնվարաններուն երես տուած ըլլում՝ Օսւիցցէրի յեղափօխական խորհուրդներու մէկ ընդարձակ տեղի մը ըրէր էին . և այս պատճառով ալ յայտնի է որ քիչ մնաց Մատրիսյի և Բրուսիայի զօրքը իրենց երկերը մտնելու պատճառ պիտի ըլլոյին : Կառավարութեան անդամները փոխմելու ժամանակը երբ մօտեցաւ արմատականները սկսան այս դիս այն գին իշխալ . երբեմն համազելու և երբեմն բռնուել ճամբանները բրոնել , որ կառավարուել նոր ընտրուելու անդամներն ալ արմատական ըլլան . որպէս զի իրենց հիմնարկած կառավարութեան Եղանակը շարժունակուի : Բայց չեյաջողելքը կուահելով՝ կոռավարութեան կողմէն գրուած և ստորագրուած շրջաբերական անդամ կարգայուեցաւ Եկեղեցիները . այսու ամենայնիւ բազմութիւնը հին կարգադրութիւնները լուսէ կողմի ելաւ . և առ այսմ ռատիքաներուն կառ

ռամբարութիւնը լըմբնցածի պէս է, թէ որ Պէտ-
նայէն զատ ուրիշ գաւառներուն բնակչաց ալ
բարգմանթիւնը պահպանողներուն կողմը ըլլան նէ-
ինչպէս որ կը յուսացուի . որովհետեւ խիստ շատ
են ռարդաներէն գոհ չեղողները :

ՏԱՆԻՄԱՌԱՅՈՒԹՅԱՆ ՖՈւանքՓօռդի օրագիրը՝ Այս
Նիմուի նոր օրագրէն առնելով կը գրէ : « Կերեւի որ
այս առնենա Տանիմառքայի խնդրոյն վրայօք Լ օնտ
ռայի մէջ երեւելիք բաներ կ'ըլլայ կոր : Դիտցուած
է որ Հշերոպայի մէծ տէրութիւնները, ոռւսը,
ֆուանորզը և ինկիլիզը միշտ եռանդեամբ պաշտ
պան կեցած են Տանիմառքային թագաւորութեան
ամբողջութեանը : Այս երեք տէրութիւնները ան
համբերութեամբ մը կը սպասէին թէ Բրուսիայի
և Տանիմառքայի մէջ ըլլալու հաշոռութեան խօս
քերուն վերջը ուր պիտի կայանայ : Բայց երբ ա
զէկ հասկրցան որ ասսնէք պարապ պիտի ելլեն, ոռու
սաց կայորը Պ. Պրունովին ձեռքք Լ օնտուա և Փա
րիզ առաջարկեց կ'ըսեն, անանկ ձամբայ մը՝ որ
խնդիրը որոշ կերպով լըմննայ . և մէկ մըն ալ խօս
քը ըլլայ : Ֆուանորզի և ինկիլիզի կառավարու
թիւնները այս առաջարկութիւնները սիրով ըն
դունեցին, Ըստէտ և Տանիմառքա ալ հաճեցան
և հաւանութիւն տուին կ'ըսուի :

” Այս առաջարկութիւնները սա պայմաններուն վրաց կը կայանան : Առաւաց կայսրը Տանիմառքայի թագաւորութեան յաջորդ ըլլալու իրաւունքէն բարսվին կը հրաժարի : Տանիմառքայի թագաւորութեան և անոր կցորդ գքսութիւններուն աթօռութ՝ Օլտէնպուրկի մեծ գուքախն ժառանգութիւն կը մնայ , և յիշեալ մեծ տէրութիւնները նոյն մեծ գուքաը ժառանգ կը ճանչնան : Տանիմառքայի թագաւորութեան միտւթիւնը և ամբողջութիւնը՝ Եւրոպայի հասարակաց իրաւունքին պաշտպանութեանը ատակը կը մննէ : Վ.յս առաջարկութիւնները Պ. Պրունով գրի առնելավլյիշեալ տէրութեց Լ օնտուա գտնուող երեսփոխանները պիտի ստորագրեն . և առաւելապէս անոնք որ յատկապէս հըրաման առած ունին սասրագրելու . այսինքն՝ ֆըսանսըզի և Շուէտի և Տանիմառքայի գործակալեները , երբ որ Լուա Բալմէրագըն , որ առաջարկութիւնը կատարելապէս հաւնած է , տէրութեղ պաշտօնէից ժողովքէն հրաման առնէ նէ իր ստորագրութիւնը տալու :

” Այս ալ կ'ըստեի որ՝ Հէսսէի Պիրէտէրեք իշխաննը , որ Տանիմառքայի թագաւորութեան մօտաւոր ժառանգն է , իր ժառանգութեան իրաւունքը (Ըստէնապուրկի մեծ դքսին շնորհած է . և այս կողմէն ալ ամէն դժուարութիւն վերցած է . Վեկուստէնապուրկի դքսութեան ցեղն ալ այս թագաւորութեանն ժառանգ ըլլալու իրաւունք կը ցուցընէ , բայց շատ հաստատուն չերեւիր . ինչ և իցէ՝ կերպով մը մէկ փոխարինութիւնն մը տալով այս դուքսն ալ պիտի հաճեցըննեն իրեն իրաւունքն հրաժարելու : Կըսուի որ Իրուսիա այս առաջարկութիւններուն հաճութիւն տուած չէ :

ԱՄԵՐԻԿԱՆ : Վաղիլեան ըստւած կզզիներէն Քու-
պա կզզին բարեբերութեն և մեծութեն և տեղայն
յարմարութեանը կողմէն երեւելիներուն մէկն է ,
և Ապանիայի տերութեան ձեռքն է . ժամանակէ
մը ՚ի վեր Վմերիկայի միացեալ նահանգաց բընա-
կիչներէն խել մը մասնաւոր մարդիկ ասիկայ ձեռք
ձերէլ կուղէին , բայց կառավարութեան նախա-
գահ Ուայլու ձէնէռալը հաճութի չի տալէն զատ՝
կզզին տիրելու պատրաստուող մարդիկը որ ուրիշ
կզզին մը կեցած էին և անկեց Քուպայի վրայ պի-
տի երթային , այն կղղւցն մէջ պաշտրել տուաւ .
թուլ չի տուաւ որ գուրս ելլեն ։ ՚յն ատենը Վ-
մերիկայի օրագիրները ՈՒայլու ձէնէռալը պախա-
րակեցին ասանկ բան մը ընելու թող չի տալուն
համար . և հիմա կ՚իմացրնեն կըսէ ֆռանսըզի քնա-
րիչ-սինէլ օրագիրը , որ ամերիկայցոցմէք քանի մը
մասնաւոր մարդիկ նորէն ձեռք զարկած են այս
կղղիփս տիրելու , իրենց օգնական մարդ կը գրեն .
և միացեալ նահանգաց իշխանութեան երկիրնե-
րէն դուրս որոշեր են իրենց ժողվավելու տեղերնին .
որպէս զի Ուայլու ձէնէռալը կարող չըլայ իրենց
բանն աւրելու : Քուպայի կուսակալը իմանալով
Հավանա կղղւցն կառավարութեանը իմացուց որ
միացեալ նահանգներէն հոն բնակած գտնուողնե-
րուն կամ նոր եկողներուն ըրածին ըսածին վրայ
աղէ կ դիսողութիւն ըլլայ : Վմերիկայիները ասոր
վրայ սաստիկ գտնգատիլ սկրսան . և կ՚ուղեն Ապա-
նիայի այս օրինաւոր զգուշութիւնը թշնամութե

Նշան մը բոնել, որպէս թէ Ապանիան ասով Ամերիկայի միացեալ նահանգներուն դէմ պատերազմ բացածի պէս ըլլայ: Հիմա ամերիկացիներուն ժաղված տեղած առաջ է Ամերիկա կամ Չէկոսլովակիա ըստած տեղի է. և թէ որ ասկէց մէկ երկու նաւ Քուպայի վրայ երթան, և Ապանիայի նաւախումբը ասոնց պատահելով վըռնաէ և նաւերուն մէկը ընկղզմէ նէ իրենց կառավարութեան հրամանին և կամաց դէմ ասանկ բանի մը ձեռք զարնող ամերիկացիները ամերիկեան հասարակապետութեան պիտի բռնպէն. և Ապանիայի դէմ պատերազմ պիտի ուղեն, թէ որ Թայլու ձէնէւալն ալ կրնան հաճեցընելնէ: Այս ամերիկացիներուն ուղածը այն է որ՝ Ապանիացիները թէ որ պատերազմէ կը գգու շանան նէ՝ առանց կոռայ Քուպա կղզին իրենց ձեռքը տան:

U.S. POSTAL SERVICE

Հայաստան լրագրույթ կրուտանդնութօլսոյ գործակալ յարգի Պէտքէռեան Պ. Վետիքը՝ մեծարգով Երզըման աղային և որդւոյն աղնուակիսն և արժանապատիւ Ստեփան աղային հետ Պրուսա երթալով, այն աեզաց սա հետեւեալ լուրը կը գրէ :

“Գալու օրերնիս գերապատիւ Տ. Գէորգ արքեպիսկոպոս Արքազան առաջնորդը՝ մեզի խապար էր ըստը, որ իրեն երթանք . Երզումաննեան մեծարգով Ստեփան աղային հետ դնացինք, և ըզմեզ պատուուլընդունելեն յետոյ խնդիր ըրաւ, որ գպրատան տղայոց այցելութիւն և քննութիւն մը ընենք իւր ներկայութեանը. Ո՛նք ալ հնազանդելով սրբազան առաջնորդին հրամանին, գնացինք մէկ տեղ, գաղղթերէնը մեծարգով Ստեփան աղան քննեց, և հայերէնը մենք. և ինչպէս որ գտանք նէ, աւասիկ կը գրեմ ձեզի անաշառ ՚ի ծանօթութիւն : Դպրատունը 500 աղայէն աւելի կան, որոնց 350ը հասարակ ընթերցանութեան և հայերէն լեզուն խօսիլ սորվելու կը պարապին . իսկ 150ը ուսումնականութեան կը ծառային :

” թուաբանութեան և աշխարհագրութեան
դասատուն է Խռըիւտարցի Ծիրազեան յարգոյ
Պ. Պոլոսը, և ունի 50 աշակերտ . որոնց հարցա-
քննութեան մէջ յառաջադէմ հանդիսացան Անտ-
թէոս Խըլիկձեան . Կարապետ Խանթարձեան . Պետ-
րոս Տօղրամաճեան . Անւրատ Քէ հիայեան . Անրով-
քէ տէր Գաբրիէլեան . Աբրահամ Անացականեան .
Անտեփան Գուշաբլեան . Կարապետ Վճէմեան . Դա-
նիկ Գօլսպեան . ասոնց ուրիշ ուսմանց մէջ ալյա-
ռաջադէմ գտնվլեցան , որ իրենց տեղը պիտի նը-
շանակեմ ։ Այս դասատութին ամսուականը երկու տա-
րիէն ՚ի վեր մինչեւ հիմա մեծապատիւ ազգասէր
Վարդերէս աղան Ախսաբեան կուտայ յաղթասիրու-
թենէ շարժեալ , որուն վտխարէն՝ ինչպէս որ կը
յուսամք , կընդունի Աստուծմէ զքարելյաջողու-
թիւն սասծոս և ուսուեան թե ն իենա :

” Հայկաբանութեան դասատուն է յարգոյ Պ.
Արտիքս Արգսեան, որուն աշակերտուներուն մէջ
յառաջադէմ գտնըլցցան Ատամէսս Իբլիկձեան .
Կարապետ Ահճամձեան . Աերովըէ տէր Դարբի-
էլեան . Երահամ Վնացականեան . Յոլսէփ Դա-
նիէլեան . Կարապետ Խանթարձեան . Կարապետ
Տօղբամաձեան . ասոնկ այժմ Ճարտասանութիւն
դաս կ'առնեն :

"Ψωληβερէն դասատուն է յարգոյ Պ. Յարութիւն օրագեան . որ ինքն ալ սոյն դպրատանը աշակերտներէն է եղեր, և այժմ դասատուն է . որուն աշակերտաց մէջ յառաջադէմ գտնուեցան Աատթէոս Իբլիկձեան . Կարապէտ սահաթձեան . Պօղս Ալէմոտաղի՞:

” Տաճկերէնի մէջ ալյառաջադէմ էն Ուաթէսս Իբլիկձեան . Կարապետ Տօղուամաճեան . Կարապետ ՎՃէմեան . Գրիգոր Պէնկլիցի . Ուատթէսս Ըերբինեան :

” Յունարէն դաստիուն է լոն մը , ոռ աւնի 15

" Յունակը ս քամատում է յիշ սը, որ ունի 15
աշակերտ . հինգը աղջկունք են :

" Զայնաւոր վարժապետն է Պ. Պետրոս Բէ-
հիայեսն . որուն աշխատութիւնն ալ յայտնի կը
տեսնուի կար եկեղեցական ժամերգ ութեան մէջ,
30 տղայոց քաղցր և ախորժելի եղանակաւ լնթերց-
ւ հ հ ի ն

” Երկու դպրատուն ալ կայ աղջկանց համար
Հռիփսիմեանց և Գայիանեանց անունով, որոց մէջ
140 աղջկունք կը վարժին հասարակ հայերէն լւ-
զուն խօսելու, կարդալու, գրելու, և չօրասլ հիւ-
մելու : ”

” Ահա այսպան համառօտ տեղեկութիւն մը
կուտամ ձեզի յարգոյ հրատարակիչ, որ եթէ արժան
է ինչպէս որ կը կարծեմ, հրատարակէք ՚ի հայաստան
լուգորին ՚ի պարծանս ազգիս, ՚ի քաջալերութիւն
գերապատիւ սրբազան Առաջնորդին և ազնուա-
կան Խչւանապետացն Պրուսայու, ՚ի յորդոր և ՚ի
խրախոյս ուսումնասիրութեան աշակերտաց, և ՚ի
վարձատրութի բարեջան վարժապետաց նոցին ” :

1850. Urwelt 27

1-Եակա Պէտուհ-

የንግድዎች

— Արշակունյաց արքայի պատուական լրագիրը կը գրէ : “Մանխոսայի հացոց գլուխառունը որչափ որ կարելի է , բարեկարգութեամբ կը յառաջադիմէ : Առ այժմ աշակերտաց թիւը 95 հոգիի կը հասնի . որոնցմէ 11 հոգինք բերականութիւն կը սորվին . նը- մանսապէս քրիստոնէական վարդապետութեան ըս- կը զբունքը և թուաբանութեան սկզբունքը ” :

— Երկու տարի մը կայ . երբ որ բարձրապատիւ , Խամայէլ փաշայն բժշկութեան կայսերական դպրատան տեսուց էր , նոյն դպրատան երկրորդ կարգի ուսանողաց դասատու . Պ . Պօղոս թարեալ քեան , որուն համար անցուծները ծանուցինք թէ բժշկական լրագրին տաճկերէն լեզուով հրատարակիներէն է , գաղղիերէն լեզուէն տաճկերէնի աշխարհագրութեան լրաց նախաշաւիդ ծանօթութիւներ թարգմաներ և նոյն բժշկութեան դպրոցին տպարանը տպել տուեր էր : Նոյն գրքին երկրորդ մասն ալնոյն հմուտ թարգմանը այս օրերս տպել տուաւ տաճկերէն լեզուաւ . և հիմա երկուքն ալկը ծախուին . մէկուն գինն է 10 լուռուց , և միւսըն 20 կուռուց .

Ուստ օրեւթ Պ. Պօղոս Ծիրեաքեանը մէկ պիեց բանահանը լիւն մըն ալ պիտի թարգմանէ և հրատարակէ տաճկերէն լեզուով. որ բոլոր տիեզերաց կազմութեանը, և մոլորակներուն իրարու հետ կապակցութեանը, և մասնաւորապէս աշխարհիս շինքին վրայ կը խօսի : Այս տեսակ նիւթոյ վրայ խօսուղ գիրք տաճկերէն լեզուի մէջ առաջին այս է որ պիտի հրատարակուի : Եւ մեզի պարծանք է որ ասոր թարգմանն ալ հայագիւղէ : Անձազօր տէրութեան գպրատառներուն յառաջդիմութեանը հոգ տանիլն ալ կողմնակի կերպով մը ազգային է . որոնցիւտեւ ամենուն յայտնի է որ մեծազօր տէրութեան գպրոցներուն մէջ ուսմունք ծաղկելովը մեր ազգին մէջ տարածուելուն ալ էփ աղջէկ արդելքները վերցած են : Եւ մասնաւորապէս յիշել գրոցը յարգի թարգմանին անխոնն ջանասիրութիւնը կը ցըցընէ . որ տաճկերէնի թարգմանելու աշխատութիւնը դիւրացընող պարագայները հայերէնի թարգմանութեան համար ունենար նէ՝ մեր աղջային գրագիտութիւնը կը ծաղկեցընէր : Արտին եռանդը իբրեւ կատարեալ գործ կ'ընդունիմք, և չնորհակալութիւննիս իրէն կը մատուցանեմք :

МЕДИА-ПРОГРАММА

Ուստի ամական առաջնորդությունը է Աւագրիայի կառ
ու ավարութիւնը յատկապէս ուստումնական պիտ
մամբ քանի մը հսկի պիտի խրկէ Ափրիեկէի կեդրա
նը եղած երկիրները . որ հսն աշխարհական և բը-
նական զննութիւնները լսնեն այս երկու գիտութե-
ցըս յառաջադիմութեանը համար : Այս ճանա-
պարհորդութեանս գլուխ պիտի ըլլայ Պ. Առւլէք
քաջ լեզուագէտը , որ արդէն երկու անգամ Ափ-
րիկէ գայցած է . և հետը պիտի գտնուին Պ. Պր-
րէհմ , որ կենդանիներէ աղեկի կը ճանչնայ . և անօր
եղբայրը Պ. Օքար Պրէհմ քաջ լեզուագէտ . և
Քէթէնցին Պ. Վ իրթալէք բժիշկը : Ասոնք իրար
պիտի գտնեն Եգիպտոսի պէր և արուն լճին քովե-
րը , որ հին ատենուան Ֆերիս ըստուած լիձնէ . անկէց
կարմիր ծովով մինչեւ Ասուաքին պիտի երթան . հսն
ցամաքն ելլեւ լով Հասկէ շխատանի հիւսիսային կողմը
պիտի սկըսին . և Նեղոսին կապայտ գետ ըստուած
Ճիւղին վրայ նաւարկելով նոյն գետին միւս Ճիւ-
ղին աղքեւը պիտի փնտուեն : Աւգրիա Հասկէ-
չի հետ վաճառականութեան գաշինք մը ընելու
մարդ ունի :

ՀՐԵՍԸՆԿԻՉ

ԱՐԱԳՐԻՑ

ՀԱՅՈՒԹՅՈՒՆ ՏԵՂՄԱՆԴԻ ՀԱՅՈՒԹՅՈՒՆ